

Nou-cents anys pregant a Déu

El periodista Antoni Sella ens fa una repassada a la història de l'orde del Císter. El naixement, desenvolupament i l'acabament d'un dels moviments religiosos més importants dels segles XII i XIII.

ARXIU

Gravat del 1813 del monestir de Cîteaux. L'abat Robert de Molesme, seguit de vint-i-un monjos s'instal·la a Cîteaux, on crea modestament l'orde del Císter. És l'any 1098.

Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona i príncep d'Aragó, cavalca cap a Lleida per casar-se amb la reina Peronella. És l'any 1150 i en veient aquestes terres el comte català sap que necessitarà homes amb experiència per colonitzar l'ampla franja que va de Lleida a Tortosa, les dues importants ciutats preses als àrabs aquests darrers tres anys. La possessió dels nous dominis i el control sobre el regne d'Aragó asseguren la tranquil·litat de Catalunya, però fa falta poblar la terra i tornar-la productiva per a conjurar l'amenaça dels infidels.

El comte busca homes tenaços i organitzats, avesats a crear riquesa en terrenys solitaris i estranys; vol administradors eficients i dels quals es pugui fiar. Per això demana al Císter que s'estableixi als nous dominis i els concedeix amplis poders per a fundar els monestirs de Poblet i Santes Creus. No hi ha ningú a Europa que presenti credencials com ells.

Durant la primera meitat del segle XII, la força del Císter és irremissible. L'home més important

de la centúria, el futur sant Bernat, abat fundador de Claravall, participa en els esdeveniments més importants de l'època: aconsella papes i reis, promou la segona croada, avala l'orde del Temple i predica amb tal força que, segons les cròniques, les dones amaguen els marits i les mares els fills per evitar que s'incorporin a la legió dels monjos blancs.

Europa viu el moment més alt d'un nou moviment espiritual que busca l'autenticitat cristiana a través de la pobresa i que ja preconitza la substitució del Déu totpoderós dels pantocràtors romànics pel Crist de la passió que dominarà el gòtic, a partir del segle XIII.

El món cristià es veu immersit en una època de reformes, i són incomptables els intents de trobar un nou camí que reconduïxi la vida monàstica, dominada per l'ostentació i l'estreta relació amb el món feudal que practiquen els benedictins de Cluny.

En aquest ambient de recerca i d'inquietud, l'any 1098, l'abat Robert de Molesme, seguit de vint-i-un monjos, s'estableix en un indret

retirat i buit dels boscos de la Borgonya que té per nom Cistercium, Cîteaux. Allunyat de la societat feudal i amb l'aspiració de dedicar-se a la pràctica íntima i única de la regla de sant Benet neix, modestament, marcat per l'austeritat, l'orde del Cistell, el Císter.

Els principis no són fàcils. Trobar una norma de conducta que adapti la tradició de sant Benet als nous corrents espirituals del present crea tensions al si de l'orde i amb altres ordes. Durant els cinquanta anys següents la lluita amb els benedictins de Cluny serà aferissada i el mateix abat fundador veurà el seu nom esborrat de les llistes d'abats durant una època.

Forjats en la lluita contra un medi sovint hostil i defensant-se dels adversaris benedictins, els cistercencs generaran un esperit de cohesió interna que serà la base del seu èxit.

L'equilibri entre l'autonomia local i la coordinació entre tots els monestirs —aconseguida per un sistema de fundacions que fa dependre cada nova congregació d'una casa mare—, i la institució del Capítol General, que reuneix tots els abats, fan dels monjos blancs la primera "multinacional" del moment. Homes com Alberic, Esteve Harding i sant Bernat mateix aconsegueixen que, devers el 1150, hi hagi, repartits pel continent, tres-cents monestirs cistercencs, fills dels cinc principals centres: Cîteaux, La Ferté, Pontigny, Clairvaux i Morimond. És l'època en què, reconeixent el seu

Els cistercencs contra l'heretgia

El Císter, fundat el 1098 per Robert de Molesme i els seus companys, duts per un ideal de vida eremita i apostòlica, va esdevenir, a partir de la segona meitat del segle XII, punta de llança del papat i símbol de l'església militant. Aquesta inflexió va permetre, durant un segle, la intervenció "per a defensar l'església i la cristiandat de les forces del mal" (Marcel Pacaut). Segurament que l'orde cistercenc deu molt a la influència de Bernat de Claravall, de personalitat poc comuna i d'activitat intensa.

És ell qui inaugura l'aliança de l'orde amb el papat, tant donant suport a Innocenci II des de Roma com actuant sobre els directors de consciència d'Eugeni III. El seu gust per la destrucció el porta a un combat incessant, en primera línia, contra dissidents o pensadors "incorrectes" (Abelard o Gilbert de la Porrée). Bernat no triga a intervenir contra els heretges, seguidors de fra Enric i albigesos, en la missió per terres occitanes devers el 1145.

En els càntics dels seus sermons del 1143, Bernat invectivava l'heretgia i entreobria, d'alguna manera, la porta a la repressió física. Des del panegíric a la nova cavalleria, dedicat als Templers, fins a les

seves brillants actuacions entre el 1146 i el 1147 en favor de la croada, Bernat de Claravall va tenir, indiscutiblement, molt a veure en l'elaboració d'una ideologia militant, que el seu orde i el papat s'encarregaren de posar en marxa.

Amb el seu successor, Enric de Claravall, cardenal i legat pontifici el 1181, es pot dir, amb Yves Congar, que la croada va esdevenir una "guerra santa contra els heretges". A principi del segle XIII, quan Innocenci III envia capellans i cistercencs al Languedoc per reconquerir-lo religiosament i políticament –lluitant contra els heretges, però també contra l'església meridional–, aquests esdevenen els actors principals de la croada contra els albigesos (1209-1229), i arriben a una violència sense límits.

A partir del 1218 els cistercencs es retiren de la tràgica escena occitana, fet que hem de relacionar amb l'entrada en escena dels dominicans. Ara que el papa i el rei han guanyat la guerra, aquests lligaran el seu nom a la Inquisició com els cistercencs l'havien lligat a la croada.

Anne Brenon (Trad. Isabel Albarracín)

èxit, Pere el Venerable, abat de Cluny, parlarà amb elogi de les virtuts del Císter, encara que trobarà a faltar en l'orde el principi de la humilitat.

El Císter ha triomfat. El papat cerca sovint, entre els monjos del Císter, homes per a les missions més diverses, i això mateix volen nobles i reis. És per això que a vegades els és difícil de viure retirats, consagrats exclusivament a l'oració i al treball. Monestirs com Poblet i Santes Creus es veuen convertits en panteons reials i els seus abats tenen càrrecs a la cort. N'hi ha i tot que arriben a presidir la Generalitat de Catalunya o de València.

Però de mitjan segle XIII ençà el món experimenta nous canvis, i noves necessitats s'instal·len en el si de la comunitat cristiana. Els monestirs comencen a deixar pas a les catedrals i els monjos eremites i austers, oradors i llauradors, es converteixen en una imatge llunyana per a una societat molt més dinàmica que veu néixer es-

coles i universitats. El Císter intentarà adaptar-s'hi, creant col·legis a París, Oxford, Bolonya i Montpeller, per dir-ne uns quants. Però amb el segle XIV comença una crisi de vocacions que continuarà durant les centúries següents.

El Císter devia el seu èxit als ideals de puresa i senzillesa, de pietat individual, d'intimisme i autenticitat que la seva època demanava. Significava, en l'esfera religiosa,

ARXIU

la mateixa cosa que l'amor cortès en el terreny mundà, si és que ambdós permeten una clara separació. De fet, el monestir de Claravall serveix de model a Chrétien de Troyes, quan concep el castell místic del Sant Graal. Quan mor la matèria de Bretanya per deixar pas a Tirant lo Blanc, de primer, i després al Quixot, el món cistercenc va cap a l'ocàs.

Els nous segles són difícils per a l'orde que viu moments de trencaments i pèrdues. A mitjan segle XVII hi ha l'escissió de la Trapa i entre els segles XVIII i XIX és a punt de desaparèixer.

Avui els cistercencs, sense distinció d'observances, formen una comunitat de tres mil ànimes. En les antigues terres del jove Ramon Berenguer i dels seus descendents, continuen presents a Poblet i a Solius, alhora que les seves germanes formen comunitats a Vallbona de les Monges, a Barcelona (Vall-donzella) i a València (Font Solius d'Algemesí i Beneguasil).

Antoni Sella

Els segles XVIII i XIX els cistercencs estan a punt de desaparèixer. En l'actualitat, formen una comunitat de tres mil monjos.